

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 20. aprila 1859.

Od bolh na vertu in polji. *)

Te bolhe so prav za prav keberčki (Käfer) tiste verste, ki se imenuje bolhni keber (Erdflöckäfer, Hal-tica oleracea). Živalica je drobna, pa čversta; glavo ima majhno, zadnje stegna pa so debele in za poskok zlo pripravne. Zato je ta keberček eden najurnih skakačev in se imenuje sploh bolha (zelska bolha). Lahko najde le-té rastljine, od katerih se živi, in kmali potem se začne na njih pariti; zakaj po navadi je omenjenih keberčkov vse živo skupej. Najraje se sončnatih in gorkih krajev derže, v senci pa niso radi. — Pred dežjem beže in se potikajo kjer morejo, ali pa sedé premočeni in oterpnjeni na perji rastlin. Bolhe živé čez zimo v podobi keberčkov brez šte-vila pod listjem, kamnjem, v drevesnih razpokah, od kodar se razlezejo že ob prvih spomladanskih dneh na vse kraje.

One razjejo, kakor je znano, peresca, posebno pa lo-patice ali perve semenske peresca mladih rastlinic, in vsled tega pokončajo dostikrat velik del posetve, in rastljine po-strižejo tako do polti, da se več ne morejo obrasti. Stare-jemu perju ne prizadene bolha toliko škode. Veliko luknjic v perji, ki jih sploh gosencam, polžem in večjim kebrrom pripisujemo, napravljajo le te bolhe; one zjedajo še mlade peresca, in čem večje ko se peresce razraste, tem večje so luknjice. — Ponoči se ti požeruhi radi zarijejo v cvetne popke, ali pa na perji čepé ostanejo, dokler jih zopet ju-tranje sonce ne ogreje.

Nektere plemena živijo skupaj na ravno tisti rastljini, dostikrat se pa derži kakošno pleme le ene same rastljine.

Keberček leže svoje jajčka na zelene dele rastlin, naj-raje na peresca, in sicer na nizke vertne in poljske rastljine. Da bi bil gosp. Kühn bele bolhne gosence v vlažni moki najdel, je gotova zmeta. Červiči iz jajčič izleženi živijo, kakor skušnje učé, na perji. Beli so ali pa zatemneli, in imajo sploh značaj tistih gosenc, ktere ke-berčki na perju živé. Natanjnih popisov posamnih plemen teh keberčkov še nimamo. Razvijanje in množenje imeno-vanih škodljivcov mora neizrečeno naglo biti. Ogeršična bolha na primer, ki se konec rožnika na ogeršici vidi, se šteje že k drugemu zarodu.

Pomočki zoper vse zelske bolhe moremo ob enem razložiti, ker je njih življenje si zlo podobno.

Kako se tedaj obvarje vert in polje, da ga tá sovražnik ne uničuje in pokončuje? Dostikrat obvarje kmetovavca natura z dolgim in pohlevnim dežjem omenjenih škodljivcov; dež pospeši namreč, da seme naglo kalí, se scimi, in naglo odraste tisti dôbi, o kateri bolhe rade rastljinstvo napadajo.

Pospraviti se mora zeliše, listje, slama, stern itd., kjer in pod katerim keber omenjenega plemena rad čez zimo ostane, kar se na vertu lahko, na polji pa težko opraviti dá; pa tudi ni vse opravljeno, ker se omenjeni keber tudi v travi, mahu, grabnih in plotéh, v razpokih drevesnega

lubja, pod kamnjem in v goli zemlji rad derži in dovelj zavetja najde, da čez zimo ostane. On leta prav lahko od verta na vert, če mu živeža zmanjka.

Nič ne pomaga, če se tudi na novem kosu zemlje, kjer ni bilo še nikoli grede, na vertu nova greda napravi, ker zgornja rušina, kamor so bolhe svoje jajčica zalegle, spodaj pride. Kdor tako ravná in misli, da bo s tem delom bolhe pokončal, se ne spomni, da bolhe iz njegovega verta lahko v družega preleté, in se ondi plodijo in mno-žijo, da je kaj. Ravno tako smešen se mi zdi svét, ki ga je gosp. Vundram dal, gosp. Kolar pa posnemal, rekši, da naj se grede v sredi kakošnega travnika napravijo, kamor bolhe zavoljo visoke trave poskakati ne morejo. Kdor je te merčese le nekoliko od strani poznaval, bo gotovo našo terdil, da si vertne bolhe ne iščejo živeža skakaje temveč le letaje.

Kdor svoje rastljine s smrečjem ali hojevjem pokriva ali jim na kako drugo vižo senco dela, jih precej obvarje, da mu jih bolhe ne zamoré, toda v senci in pokrite rast-ljine se nikoli ne sponašajo, kakor bi se imele.

Grede z žaganjem ali hrastovim čreslom potresati ravno tako malo zdá, kakor če bi se s konopljo obsejale, s česnjem in s takimi rečmi obsadile, ktere v nos rade vdarjajo. Keberčkom te reči nič družega žalega ne priza-denejo, kakor to, da urno čez-nje preletijo.

Pravijo, da grede s kurjekom gnojiti, je vertnim bolham zoperno. Se vé da je tudi rastlinam, ki poprej skalijo, go-tovo škodljivo.

Seme v slani vodi, v terpentinovem ali ka-košnem drugem olji, v česnjevi vodi, gnojnici, scavnici s salpeterjem zmešani namakati, je z eno besedo reči, neumno delo, ker ta živalica ne leže nikoli svojih jaje na seme.

Tudi s škropenjem z vodo od rožene strugo-vine se bolhe ne preženejo. Če pa je vendar to, zlasti če je večkrat ponovljeno bilo, kaj pomagalo, je pomagalo le za to, ker se je merčes večkrat nadlegoval in preganjal. Kdor hoče tedaj ta merčes pregnati, se mora te reči bolj natanko poprijeti.

On mora svoje grede z retkevjo, kreso, salato itd. obse-jati. Toda to je sitno, drago in zraven tega tudi negotovo, posebno ker se dostikrat po njem bolhe prav rade množé.

Z imenovanimi pomočki se dajo bolhe deloma prepoditi deloma pa pokončati.

Z merzlo vodo jih polivati jim boš pač malo škodoval, to jim ravno toliko dé, kakor da bi jih merzel dež malo poškopil.

Po gredah osmojeno grahovco ali bobovico razsteljati, bi bilo abotno delo. Kar se zoper bolhe sploh priporoča, je najbolje, če se rastljine poštopajo s pepélom, apnom ali cestnim prahom. Pa to se mora prav natanko storiti, da se merčes s to štupo prežene; potresati se morajo rastljine z omenjenimi rečmi zjutraj, dokler je še rosa na njih, in po dežji. Tako naj se ravná tudi, če se bolhe preganjajo s kurjekom, golobjekom in konjekom.

*) Ta precej obširni pa natančni popis smo na prošnjo nekega častitega bravca „Novic“ posneli iz najboljih bukev profesor dr. Nördlinger-a „Die kleinen Feinde der Landwirthschaft.“

Razne priporočevane polivanja, kakor ribja mast z vodo zmešana, slanikova voda, slana voda, zel-nica, slanomorja, ribje pomije, žajfnica so deloma rastlinam škodljive, deloma se ne dajo na debelo rabiti, deloma pa tudi nič ne zdajo.

Bouché (Bušé) priporoča Wundram-ovo sredstvo, to je, polivanje s pelinovo vodo, ktera se napravi: če se vzame 1 vedro krova, v ktere ga se dene periša pelena, kjer se pustí 12 ur stati, na to se ulije voda od tobaka, in sicer za vedro vode se vzame poldrug funt do dveh funtov tobaka. S to grenko polivko se, kakor Bouché terdi, bolhe gotovo preženó. Sadike (flance) se, preden se sadijo, pomočijo v to pelinovo in tabakovo vodo. — Kako se dajo pa keberčki pokončati, če se rastljine z žvepljenim prahom potresujejo, tega ne vemo.

Mašine za vertne bolhe, kakor jih imajo posebno Angleži, pa menda ne bodo nikolj kaj prida opravile; preveč je z njimi opraviti. Te mašine so napravljene iz dile, ktera je s katranom, sirupom itd. namazana in ktera se navprek po njivi vleče, tako da se, ko se mašina ali dračje zelišem približa, bolhe oplasijo, kviško skačejo, in jih več ali menj na namazani dili ali dračju obvisí.

Bolj koristno delo se mi zdi, če se bolhe v kako široko posodo ali korec z rastlin ometajo. To delo se posebno pri tistih rastlinah lahko opravlja, ki so v verste sajene in precej visoke zrastejo, kakor postavim: bob, fižol, konoplja, lan itd. v malo minutah se dá s kakim korcom ali mrežo, s kakoršnimi otroci metulje lové, toda mora pa večja in širja biti, s podolgatim dratom in iz tankega pajčolana narejena, neizrečeno veliko bolh naloviti, in spodaj v mreži razmečkati.

Nekoliko od blata.

Blato na dnu bajerjev, rek, grabnov itd. je brez vse dvombe za kmetijstvo veliko več vredno, kakor se je do sedaj mislilo. Blato, ktere ga je na tavžente in tavžente centov v naših bajerjih, potokih, rekah in grabnih, ima večidel veliko živeža za rastljine v sebi, kateri je že tako rekoč izdelan in pripravljen za njih povžitek.

Blato se je napravilo iz raznih rastlinskih v vodi razmočenih in sognjitihih drobcov; po tečnosti in množini teh drobcov se ravna večja ali manja vrednost tega gnojila.

Vrednost tega blata je tedaj zelo različna; enkrat je tako blato sila veliko vredno, drugokrat pa nič.

Ktero blato je več, ktero pa menj vredno, se dá le po kemijskem razkrojenju zvediti; če ogledamo drobce, iz katerih blato obstoji, in najdemo, da so pridelki in rastljine ravno tistega kraja, skoz ktere ga voda teče, po tem bomo tudi lahko, ker poznamo zemljo in okolišine obdelovanja, cenili vrednost blata za gnoj.

Prav iz mnogoverstnih reči je blato v bajerjih sestavljeno, in tako mora sicer tudi biti, ker so tudi kraji mnogoverstni, iz katerih se je razna soderga zanesla. Nektero blato ima več, drugo pa menj apnéhih delov v sebi; nektero ima lojevica več ali menj, nektero žvepljeno, drugo pa fosforno kislino; nektero ima ilovco, nektero več, nektero menj gnjilca itd. Iz vsega tega se dá tudi vrednost blata za gnoj prevdariti. Blato iz bajerjev dóbi dostikrat po posebnih okolišinah veliko vrednost. Če se namreč v nje iz fabrik kakošno posebno gnojilo steka, kakor na priliko iz olarnic, iz barvarnic, strojarnic, belivnic itd.

Kar se iz tacihih fabrik odteka, ima še zmirom nekoliko za gnoj koristnih delov v sebi.

Pri tacihih fabrikah bi mogli vedno sodci ali druge posode v zemljo vdelani biti, da bi se va-nje gnojne reči stekale, iz katerih bi se blato od časa do časa poberalo in na njive ali travnike vozilo. Da se tako delo tudi splačuje, so nam tega tiste fabrike porok, ktere se s tako nabero

blata pečajo. Preiskava blata iz fabrik spričuje, da ima dovolj apna, fosforne kisline in gnjilca, zraven tega pa tudi še mnogoverstne druge rastlinam tečne reči.

V nekterih oljarnicah pusté tako imenovano blato, kar se ga pri čistenju olja z žvepljeno kislino napravi, s pomijami odteči. To blato je gnjilično in zapopada skoraj vse to, kar rastlinam dobro tekne. Ravno to veljá tudi od vod, v katerih se sukno in volna sperate. V teh vodah je dovolj koristnih drobcov raztopljenih.

Iz teh izgledov se more vsak gospodar popolnoma prepričati, da ni nikakor prav, ako se iz nekterih fabrik voda naravnost v potoke ali reke razliva, ker se dá s številkami natanko prerajtati, koliko gnoja se na to vižo pogubi, ki bi sicer pri kmetijstvu veliko zalegel.

Blato iz rek, potokov, grabnov itd. se sploh še menj rabi kakor iz bajerjev.

Blato iz grabnov na travnikih ima pa še več tečnih delov v sebi kakor blato iz bajerjev.

Ravno to veljá tudi od blata iz luž in mlak; to blato je s strohnjenimi rastlinami skoz in skoz prepreženo in prerašeno.

Če je že za vsako blato koristno, da se nekoliko časa na zraku ležati pustí in večkrat premeče, je to posebno potrebno pri blatu iz luž in mlak.

V lužah, posebno ondi, kjer se je dovolj zagoltnih in čreslovitih rastlin nabralo, se utegne mnogo kisle zemlje in čreslovine nabrati, ktera pa je škodljiva našim rastlinam, razun ajde.

Takošno blato se dá na zraku, ako se z apnom pomeša, sčasoma zboljšati.

Da se v nekterih rekah tudi dovolj koristnega blata za gnoj dobiva, se iz tega vidi, da so nektore dežele ravno zato rodovitniše, ker jih večkrat povodinj zalije, in ob enem tudi pognoji. Tudi reke, ktere skoz mesta tekó, naberejo veliko tečnega gnoja.

Blato iz cestnih grabnov je neizrečeno različno. Njegova vrednost se po kamnji in šuti ravna, s ktero je cesta posuta, in po tem, kakor se po cesti več ali menj vozi, in živina po nji blato popuša in se še druge smeti naberejo. (Po Rob. Hoffmann-u).

Gospodarska skušnja.

(Kako karvijolno seme pridelovati). Na Nemškem ravna jo tako-le: Za seme vzamejo v jeseni iz zemlje najlepše sadike (flance) z največjimi cvetnimi rožami in jih varno spravijo čez zimo v hram (kelder). Spomladi se posadijo na vert, kjer se morajo pridno zalivati, — al treba jih je deleč od vseh drugih kapusovih sadik saditi, da se cvetni prah ne pomeša in karvijol ne skazi. Po ti poti se dóbi najbolje seme, ako sadike začno zgodaj cvesti. — Tako na Nemškem. Vertnar ljubljanske kmetijske družbe pa nam je povedal to-le: „Pri naš na Krajskem se ne dóbi karvijolno seme drugač, kakor da se karvijole mesca maja sejejo in potem okoli kresa na vert posadijo; v jeseni se tiste karvijole, ktere imajo lepe rože, s perstjo vred pred oknja v pomarančnico (Glashaus) posadijo; tukaj se pusté tako dolgo, da na mestu seme naredé. Le tako se v našem kraji seme pridelá, pa kmali — v 2 ali 3 letih — se spet zverže, da ga je treba iz drugih krajev dóbiti. Menda podnebje in svet nista za-nj dovolj pripravna.“

Zdravilska skušnja.

(Komur kri z nosa teče), si jo včasih kmali lahko ustavi, če desno ali levo roko ali pa obé, kakor mu namreč kri le iz desne ali leve nosnice ali pa iz obeh nosnic teče, naravnost kviško derží. Ta pomoček, večkrat zasmehovan, je vendar že velikrat kervavenje ustavil. Ko je leta 1855 belgiška armada marširala, je med potjo